

„Staszic, a zasoby geologiczne Polski”

Szanowni Państwo,

Dziś chciałbym przybliżyć Państwu postać wybitnego myśliciela, patrioty, geologa i wizjonera – Stanisława Staszica – oraz jego wpływ na poznanie i wykorzystanie zasobów geologicznych Polski.

Kim był Stanisław Staszic (1755–1826)?

Stanisław Ksawery Staszic urodził się w listopadzie 1755r. w Pile w rodzinie mieszczańskiej jako syn Wawrzyńca tamtejszego burmistrza. Odznaczający się wyjątkowymi zdolnościami i wcześniej przez ojca skierowany na drogę dociekań naukowych młody Staszic w wieku 24 lat udał się po ukończeniu szkół średnich w Poznaniu na dalsze studia zagraniczne. Studiował w Lipsku i Getyndze, a następnie w Paryżu gdzie znajduje dostęp do grona najwybitniejszych umysłów tego wieku. Studiuje fizykę oraz historię naturalną i nauki humanistyczne. Zostaje księdzem.

Staszic osiągnąwszy pełnię niezależności materialnej (po 20 latach pracy dla Zamoyskich z chwilą utworzenia Warszawskiego Towarzystwa Naukowego zaczął pracę naukową. W r. 1804 objął stanowisko zastępcy prezydenta Towarzystwa, a od r. 1808 prezesa tegoż Towarzystwa. Działal również społecznie.

Stanisław Staszic był wielkim orędownikiem rozwoju nauki i przemysłu oraz zwolennikiem reform społecznych. Działal w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji Królestwa Polskiego, a także był jednym z założycieli i organizatorów Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W dobie industrializacji, która powoli docierała na ziemie polskie w XIX wieku, Staszic dostrzegał ogromne znaczenie bogactw naturalnych dla rozwoju gospodarczego i niepodległości narodu. Jego działalność naukowa i praktyczna stanowi fundament polskiej geologii oraz polityki surowcowej.

Jednym z najważniejszych aspektów działalności Staszica była **geologia**. Już na początku XIX wieku prowadził systematyczne badania terenowe, szczególnie w rejonach Gór Świętokrzyskich i Karpat. Jego dzieło „O Ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i równin Polski” z 1815 roku uznawane jest za pierwszą polską monografię geologiczną.

W tym monumentalnym dziele Staszic: klasyfikował skały i minerały, opisywał budowę geologiczną ziem polskich, zwracał uwagę na znaczenie gospodarcze zasobów naturalnych, zwłaszcza węgla, siarki, soli i rud metali, próbował oszacować zasoby oraz wskazać możliwości ich eksploatacji. Staszic widział w zasobach geologicznych podstawę niezależności ekonomicznej kraju. Uważał, że bogactwa naturalne mogą stanowić bazę do odbudowy siły gospodarczej Polski, nawet w sytuacji braku suwerenności politycznej.

Promował budowę kopalń i hut. Wspierał rozwój szkolnictwa technicznego i przemysłowego (np. Szkoła Akademiczno-Górnicza w Kielcach). Opowiadał się za nowoczesnym górnictwem i przemysłem opartym na wiedzy naukowej.

Był inicjatorem wielu inwestycji przemysłowych – np. kopalń węgla w Dąbrowie czy huty w Samsonowie. Uważał, że tylko rozwój przemysłu ciężkiego może zapewnić Polsce miejsce wśród nowoczesnych państw Europy. O osiągnięciach Staszica świadczą najdobitniej jego pisemne sprawozdania pt. „Stan górnictwa rządowego w roku 1816” oraz „Stan górnictwa w roku 1823–1824”, zacytowane w wyczerpującej pracy W. Goetla, opisującej na 107 stronicach całokształt pracy Staszica jako geologa.

	Rok 1816	Rok 1823/24
Rządowe kopalnie żelaza	9	37
Wielkie piece	3	9
Kopalnie miedzi	2	3
Kopalnie węgla kamiennego	2	3
Kopalnie węgla brunatnego		1
Kopalnie cynku i ołowiu		13
Kopalnie glinki ogniotrwalej		1
Produkcja węgla	20 000 korcy	525 025 korcy

Do dnia dzisiejszego Stanisław Staszic pozostaje inspiracją dla kolejnych pokoleń geologów, ekonomistów i polityków. Jego podejście do geologii – jako nauki zintegrowanej z gospodarką, techniką i dobrem wspólnym – jest aktualne także dziś, zwłaszcza w kontekście transformacji energetycznej i suwerenności surowcowej. Instytucje takie jak Państwowy Instytut Geologiczny noszą jego imię, a wiele ośrodków przemysłowych w Polsce (np. Staszów, Dąbrowa Górnicza) rozwijało się na bazie jego koncepcji i działań.

Podsumowując, Stanisław Staszic był nie tylko uczonym i myślicielem, ale także praktykiem, który rozumiał strategiczne znaczenie zasobów geologicznych dla przyszłości kraju. Dzięki jego pracy geologia w Polsce zyskała solidne podstawy, a przemysł – drogowskaz do rozwoju. Warto, abyśmy dziś – w obliczu nowych wyzwań klimatycznych i surowcowych – sięgali do jego dziedzictwa, postawy i uczyli się z jego wizji.

Dziękuję za uwagę

Wiesław Szulc